

www.ketab.ir

ادبیاتی

محمد سهرابی

ادبیات مداحی

محمد سهرابی

صحافی: تاجیک
نویت چاپ: اول، ۱۳۹۵
شمارگان: ۳۰۰۰ نسخه
طراح جلد: محمد جواد اخلاقی
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۶۶۸۰-۱-۴
قیمت: ۲۹۰۰۰ تومان

میراث محمد، ۱۳۵۵
ادبیات مداحی / محمد سهرابی
ن، اثر، رت دین کالا، ۱۳۹۵.
۴۴۴

ISBN ۹۷۸-۶۰۰-۹۶۶۸۰-۱-۴

موضوع: ادبیات و نقد
موضوع: Persian Literature — History and criticism

۸۴۰/۹

۱۳۹۵ ۴۴ الف س/ PIR۳۳۷۴

۴۴۰۵۲۷۵

رده بندی دیویی
رده بندی کنگره
شماره کتابشناسی ملی
فهرست نویسی بر اساس اطلاعات
۰۰۱

مرکز پخش: www.inkala.ir

تلفن: ۰۲۱-۶۶۹۸۸۴۹۲

فهرست مطالب

۱۳	پیشگفتار مؤلف
۱۵	فصل اول / ادبیات توحیدی
۱۸	ادبیات عرفانی
۱۸	تعریف عرفان
۱۹	ادبیات عرفانی چیست؟
۲۳	پیشینه‌ی شعر عرفانی
۲۴	انواع ادبیات عرفانی / بحث پرداخت
۲۴	عرفان منظوم
۲۴	عطار
۲۶	معرفی آثار عطار
۲۶	اثر منشور عطار
۲۸	سنایی
۲۹	نمونه‌ای از قصاید سنایی
۳۲	نظامی
۳۴	مولوی
۳۸	بیدل دهلوی
۴۱	نیر تبریزی
۴۲	صفی علی شاه اصفهانی
۴۳	عمان سامانی
۴۵	عرفان منشور
۴۷	لغت موران
۴۹	تذکره الاولیاء
۵۰	کیمیای سعادت
۵۱	فیه ما فیه
۵۴	گلستان
۵۶	ادبیات مناجات

۵۶.....	تعریف مناجات
۵۸.....	انواع مناجات از حیث قالب
۵۸.....	الف) مناجات منظوم
۵۸.....	مختصات شعر نیایش
۶۵.....	شعری از عطار
۶۵.....	نظامی
۶۸.....	سعدی
۷۰.....	شیخ بهایی
۷۰.....	صائب تبریزی
۷۳.....	بیدل دهلوی
۷۵.....	ب) مناجات شور
۷۸.....	ادبیات و عرفان
۸۷.....	تمرین

فصل دوم / ادبیات حماسه‌ای

۸۹.....	حماسه‌های دینی
۹۶.....	۱- خاوراننامه
۹۸.....	۲- صاحبقراننامه
۹۹.....	۳- حملمی حیدری
۱۰۰.....	۴- مختارنامه
۱۰۲.....	۵- شاهنامه‌ی حیرتی
۱۰۴.....	۶- غزوانامه‌ی اسیری
۱۰۵.....	۷- حملمی راجی
۱۰۵.....	۸- خداوندنامه
۱۰۷.....	۹- اردیبهشتنامه
۱۰۸.....	۱۰- دلکشانامه
۱۰۹.....	۱۱- جنگنامه
۱۱۰.....	۱۲- داستان علیاکبر
۱۱۰.....	۱۳- علینامه
۱۱۱.....	تمرین

۱۱۳	فصل سوم/ ادبیات عامیانه
۱۱۵	ادبیات فولکلور یا عامیانه
۱۱۹	شعر فولکلوریک؛ ترانه
۱۲۱	کاربرد شعر فولکلوریک در هیئت
۱۲۷	تمرین
۱۲۹	فصل چهارم/ ادبیات نمایشی
۱۳۱	تعریف تعزیه
۱۳۲	پیشینه تعزیه
۱۳۲	اصطلاحات تعزیه
۱۳۳	ادبیات نمایش
۱۳۴	ساختار تعزیه
۱۳۴	متن تعزیه
۱۴۱	وسایل، ابزار و لباس تعزیه‌خونی
۱۴۱	انواع تعزیه
۱۴۲	تعزیه‌ی دوره
۱۴۲	تعزیه‌ی زنانه
۱۴۳	تعزیه‌ی مضحک
۱۴۴	گستره‌ی تعزیه
۱۴۵	ذکر نام برخی مجالس و چند شعر تعزیه به‌عنوان نمونه
۱۴۶	برخی از ویژگی‌های زبان تعزیه
۱۵۱	تمرین
۱۵۳	فصل پنجم/ قوالب مدح و مرثیه
۱۵۵	بررسی قالب‌های مدح و مرثیه
۱۵۵	قصیده
۱۵۷	تجدید مطلع
۱۵۸	نمونه‌ی شعر در قالب قصیده
۱۶۲	قطعه
۱۶۳	نمونه‌ی شعر در قالب قطعه

۱۶۴.....	مثنوی.....
۱۶۵.....	نمونه‌ی شعر در قالب مثنوی.....
۱۶۸.....	رباعی.....
۱۶۸.....	نمونه شعر در قالب رباعی.....
۱۷۰.....	کاربرد رباعی در مجلس.....
۱۷۰.....	چند رباعی در حوزه‌ی اهل بیت علیهم‌السلام.....
۱۷۱.....	دوبیتی.....
۱۷۲.....	کاربرد و تأثیر دوبیتی در مجلس.....
۱۷۲.....	نمونه‌ی ای دوبیتی.....
۱۷۴.....	مغزل.....
۱۷۶.....	استفاده از مسنون در مجالس.....
۱۷۷.....	نمونه‌ی شعر مسنون.....
۱۷۹.....	بحر طویل.....
۱۸۳.....	ترکیب‌بند و ترجیع‌بند.....
۱۹۲.....	اکنون چند شعر در حوزه‌ی شعر اهل بیت علیهم‌السلام.....
۱۹۴.....	شعر نو.....
۱۹۹.....	غزل.....
۲۰۱.....	غزل؛ غالب‌ترین قالب مرثیه‌ی امروز.....
۲۱۰.....	چند نکته درباره‌ی غزل مرثیه.....
۲۱۳.....	تمرین.....

فصل ششم / ادبیات مدحی..... ۲۱۵

۲۱۷.....	تعریف مدح.....
۲۱۹.....	قالب اصلی مدح.....
۲۲۰.....	پیشینه‌ی شعر مدحی و نام برخی شاعران و نمونه‌ی شعر ایشان.....
۲۲۰.....	محمد بن وصیف نخستین شاعر مداح.....
۲۲۵.....	ناصر خسرو.....
۲۲۵.....	کسایی مروزی.....
۲۲۶.....	فردوسی.....
۲۲۷.....	سنایی.....

۲۲۸.....	هلالي جغتایی.....
۲۲۹.....	حافظ شیرازی.....
۲۳۱.....	جامی.....
۲۳۲.....	وحشی بافقی.....
۲۳۴.....	محتشم کاشانی.....
۲۳۶.....	میرزا محمدعلی صائب تبریزی.....
۲۳۹.....	برزای شفیعا.....
۲۴۱.....	بیاض لاهیجی.....
۲۴۳.....	بدر دهلوی.....
۲۴۵.....	حزین لاهیجی.....
۲۴۷.....	غالب دهلوی.....
۲۴۸.....	آیه الله محمد حسین نوری اصفهانی.....
۲۵۰.....	فؤاد کرمانی.....
۲۵۴.....	صغیر اصفهانی (۱۳۰۰ - ۱۳۹۰ ق).....
۲۵۵.....	ملک الشعرای بهار.....
۲۵۷.....	سید محمدحسین شهریار.....
۲۵۸.....	حاج غلامرضا سازگار.....
۲۵۹.....	حسین منزوی.....
۲۶۰.....	حاج سید رضا مؤید.....
۲۶۰.....	مرتضی امیری اسفندقه.....
۲۶۲.....	غلامرضا شکوهی.....
۲۶۶.....	تمرین.....
۲۶۷.....	فصل هفتم/ ادبیات رثاء.....
۲۶۹.....	بث الشکوی.....
۲۷۰.....	معنای مرثیه و پیشینه‌ی آن در ایران.....
۲۷۰.....	معنای مرثیه.....
۲۷۵.....	پیشینه‌ی مرثیه.....
۲۷۷.....	اهمیت مرثیه.....
۲۷۷.....	انواع مرثیه.....

۲۷۷	مرثیه‌ی فراقی
۲۸۰	مرثیه‌ی انتزاعی
۲۸۲	مرثیه‌ی حبسی
۲۸۶	مرثیه‌ی وفاتی
۲۹۱	خودرثائی
۲۹۳	مرثیه‌ی اتمام یا زوال
۲۹۶	مرثیه‌ی طنز
۲۹۷	مرثیه‌ی وطنی
۲۹۹	فری‌زدی
۳۰۰	مرثیه‌ی معصوم
۳۰۴	تقسیم‌بندی مرثیه‌ی معصوم
۳۰۸	اغراق در مرثیه
۳۰۹	طرب مضمر
۳۱۰	عناصر شادکننده‌ی شعر مرثیه
۳۱۲	تمرین

فصل هشتم/ موسیقی و اوزان

۳۱۳	موسیقی‌شناسی و آشنایی با بحور و اوزان
۳۱۵	۱. شخصیت‌ها
۳۱۶	۲. موضوع
۳۱۸	۳. عین مقتل
۳۱۹	بحر چیست؟
۳۲۰	زحاف چیست؟
۳۲۱	بحور و اوزان
۳۲۱	بحرهای متفق‌الارکان
۳۲۱	۱. متقارب
۳۲۱	۲. هزج
۳۲۵	۳. رمل
۳۲۹	۴. رجز
۳۳۳	بحرهای مختلف‌الارکان
۳۳۵	

۳۳۵	الف) مَثَمَن‌ها
۳۳۵	۱- مضارع
۳۳۶	۲- مُجْتَمَعٌ
۳۳۸	۳- منسرح
۳۴۰	۴- مقتضب
۳۴۲	ب) مسدّس‌ها
۳۴۲	۱- خفیف
۳۴۴	۲- سریع
۳۴۵	۱- بحر متدارک
۳۴۶	۲- بحر کاهن
۳۴۶	۳- بحر واهن
۳۴۶	۴- بسیط
۳۴۶	یادگیری نام انواع بحر و اشعار آنها از طریق دانستن علت نامگذاری آنها
۳۴۶	سالم
۳۴۷	حذف
۳۴۸	ثلم
۳۴۸	خرب
۳۴۹	قبض
۳۴۹	کف
۳۴۹	خبین
۳۵۰	شکل
۳۵۰	صلم
۳۵۱	طی
۳۵۲	کشف
۳۵۲	نحر
۳۵۳	تمرین
۳۵۵	فصل نهم / ادبیات حکمی
۳۵۷	ادبیات حکمی
۳۷۷	تمرین

فصل دهم / ادبیات سوگ	۳۷۹
شعر پند و اندرز	۳۸۲
معیارهای شعر سوگ	۳۸۵
تمرین	۳۸۸

فصل یازدهم / ادبیات مصداقی	۳۸۹
مصداق عینی	۳۹۹
مصداق ذوقی	۳۹۹
معرفی ادبیات مصداقی	۴۰۰
جنسیت	۴۰۰
۲- عناصر زبانی	۴۰۱
۳- وقایع تاریخی	۴۰۳
۴- عشق	۴۰۳
تمرین	۴۱۶

فصل دوازدهم / چاووشی خوانی	۴۱۷
شخصیت چاووش خوانان	۴۲۱
انواع چاووش	۴۲۲
دلایل وجود چاووش خوانان	۴۲۴
شیوه‌ی چاووش خوانی	۴۲۵
لباس چاووش	۴۲۷
نمونه‌ی اشعار در هنر چاووش خوانی	۴۲۸
کاربرد چاووشی در مجالس روضه و هیئات	۴۳۰
تمرین	۴۳۲

فصل سیزدهم / ادبیات دفاع مقدس	۴۳۳
-------------------------------	-----

بسم الله الرحمن الرحيم

پیشگفتار مؤلف:

فاضل محترم، سرور گرامی ام جناب آقای جواد حیدری که خود از مداحان و شاعران آل الله علیهم صلوات الله هستند و بر این حقیر حق فراوان دارند، پیشنهاد و سفارش کردند تا کتابی بنویسم درباره‌ی آن قسم از ادبیات که مداحان لازم است بدانند و به کار برند. این امر بر کسی پوشیده نیست که بار این کتاب از جبهه‌ی نگارنده‌ی آن بزرگ‌تر و مفیدتر است. لذا در همین ابتدای امر از ادیبان و سروران گرامی عذر می‌طلبم و امیدوارم به این مسوده به دیدهی بخشش نگاه کنند و کاستی‌های آن را که ناشی از عدم آگاهی نگارنده است معلمان به وی گوشزد کنند.

می‌دانیم که مداحی با سبک امروزین آن تنیدگی شدیدی با ادبیات امروز ما دارد. لذا نگاشتن چنین جزوه‌ای که شاید اندکی راهگشا باشد مفید می‌نمود. در این سیاهه سعی کرده‌ام فهرستی را از آن چه یک مداح باید از ادبیات بداند بر کاغذ بیاورم. این مجموعه در سیزده فصل تمام شده است. در پایان فصول سؤالاتی را نیز نگاشته‌ام تا مداحان گرامی با مرور و پاسخ دادن به آن‌ها مطالب را بیشتر درک کنند.

در جای جای این مجموعه آن جا که مثالی نیافته‌ام به ناچار و بعضاً از سر تیمن و تبرک - برای خودم - از خود نیز ابیاتی را آورده‌ام. از این جهت نیز شاعران و ادیبان محترم پوزش می‌طلبم؛ چه شاید رسم نباشد. بسیاری از ابیاتی را همان هنگام حروف چینی با رایانه نوشته‌ام؛ لذا فرصت حک و اصلاح نداشته‌ام و ناچار دروغ نگفته باشم، حوصله‌ی آن را. لذا ممکن است با ذوق دوستان سازگار نباشند. از طرفی در جاهایی که می‌خواستم شعر غلطی را مثال بزنم شعر غلطی ساختم تا به دیگر شاعران جسارت نکرده باشم؛ جز در یک مورد. از این روی استغفار می‌کنم؛ چرا که به هر حال بیت غلط و یا موهنی ساختم؛ هر چند در مثال باشد. به هر روی جلوی این دست‌نوشته‌ها سر ضرب یا نوشته‌ام «معنی» و یا نوشته‌ام «مؤلف».

سؤالی که شاید برای برخی عزیزان ایجاد شود این است که چرا مثلاً ما از توضیح و تبیین برخی اصطلاحات مانند نام سبک‌ها و... تن زده‌ایم. عرض می‌شود که ما بسیاری از این قسم مطالب را در فارسی عمومی می‌توانیم پی بگیریم. لذا چون دیدم کتاب‌های خوب و مفیدی در این باره نگاشته شده است از آن گذشتم؛ الا این که مثلاً در باب قالب‌ها مجبور بودم توضیحی مختصر و دوباره از قالب‌ها ارائه کنم؛ هرچند دوست نداشتم کاری کرده باشم موازی با کارهای دیگر و بیهوده سیاه کاری کنم.

دیگر این که در برخی امور سعی به اصلاح نیز داشته‌ام؛ مانند تقسیم‌بندی مرثی. سعی کردم تقسیم‌بندی فرعی‌تر و مفیدتری از خود در این باره ارائه کنم. با این همه ادعای جهد نمی‌کنم.

در این جا بر خود فرض می‌دانم تا از تمامی کسانی که این حقیر را در به پایان رساندن این مجموعه یاری رسانده‌اند قدردانی و تشکر کنم. از استاد فقید، دکتر محمدحسن حایری، استاد دانشگاه علامه طباطبائی که به حق تعالی پیوسته‌اند یاد می‌کنم و برای ایشان علو درجات را از باری تعالی خواستارم. لطف جنابش فراموش‌شدنی نیست. همچنین از سروران گرامی جنابان حاج الاسلام والمسلمین آقاشیخ رضا جعفری، و شاعر و ادیب نام‌آشنای زمان ما آقای رضی‌اسفندقه که نسخه‌ی اولیه را با حوصله‌ی تمام و مداقه مطالعه فرموده‌اند کمال سپاس و قدردانی را دارم. از جناب آقای جواد حیدری که مقدمات تألیف را فراهم کردند تشکر می‌کنم و از ایشان کمالاً سپاسگزارم. همچنین از استاد گرانمایه، حاج آقا منصور ارضی که حق بر من دارند قدردانی می‌کنم و دست ایشان را با صدای بلند می‌بوسم.

در پایان این مجموعه را تقدیم می‌کنم به پدر و مادر عزیزم، همسر عزیزم که رنج‌ها و ناملایمات مرا تحمل می‌کند و پسر خوبم محمدحسین و دختر خوبم رقیه.